

**Кортукова
Тамара Олександрівна**

старший викладач кафедри
міжнародного,
цивільного та комерційного права
КНТЕУ, PhD

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ
ДЖЕРЕЛ**

1. Порядок денний ООН для сталого розвитку на період до 2030 року URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>.
2. Disaster displacement. A global review, 2008-2018. URL: <https://www.international-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/201905-disaster-displacement-global-review-2008-2018.pdf>.
3. El-Hinnawi. Environmental Refugees United Nations Environmental Program, 1985, Nairobi URL: <https://digitallibrary.un.org/record/121267>.
4. Ionesco D. Let's Talk About Climate Migrants, Not Climate Refugees, 2019 URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2019/06/lets-talk-about-climate-migrants-not-climate-refugees/>.
5. Ministry of Business, Innovation and Employment «Information about Pacific Access Category Resident Visa» URL: <https://www.immigration.govt.nz/newzealand-visas/apply-for-a-visa/about-visa/pacific-access-category-resident-visa>.
6. Pacific climate change-related displacement and migration: a New Zealand action plan, 2018 URL: <https://apo.org.au/node/213946>.
7. Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2018 RES 73/195. Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/73/195>.
8. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030, 2015 URL: <https://www.undrr.org/implementing-sendai-framework/what-sendai-framework>.
9. The Nansen Initiative, «Agenda for the Protection of Cross-Border Displaced Persons in the Context of Disasters and Climate Change», 2015 URL: <https://environmentalmigration.iom.int/agenda-protection-cross-border-displaced-persons-context-disasters-and-climate-change>.
10. UN Human Rights Committee, Ioane Teitiota v New Zealand, 23 September 2020. UN Doc CCPR/C/127/D/2728/2016 URL: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25482>.

**ЧИ МОЖЛИВО ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНОГО
ПРАВА ОТРИМАТИ СТАТУС КЛІМАТИЧНОГО
БІЖЕНЦЯ?**

Вимушене переміщення, пов'язане з несприятливими наслідками зміни клімату є реальністю і однією з найбільших гуманітарних проблем, що постали перед міжнародним співтовариством у 21 столітті. Щороку мільйони людей переселяються через різноманітні стихійні лиха, такі як повені, тропічні бурі, землетруси, зсуви, посухи, танення льодовиків, тощо. Зокрема, екологічні лиха спричинили близько 265 мільйонів переміщень з 2008 року [2]. У 2018 році було зафіксовано 17,2 мільйони нових переміщень, пов'язаних з катастрофами [4].

Вперше поняття «екологічні біженці» було запроваджено у 1985 році у доповіді Програми ООН з навколишнього середовища [3]. Зокрема, в ній визначено, що екологічні біженці це ті люди, які були змушені тимчасово або назавжди залишити своє традиційне середовище проживання через помітні екологічні порушення, які поставили під загрозу їх існування та/або серйозно вплинули на якість їхнього життя. Під «екологічними порушеннями» у цьому визначенні розуміються будь-які фізичні, хімічні та/або біологічні зміни в екосистемі, які роблять її тимчасово чи назавжди непридатним для людського життя. Відповідно до цього визначення, люди, переміщені з політичних причин або громадянських причин та мігранти, які шукають кращої долі виключно з економічних причин, не вважаються екологічними біженцями.

Проте на сьогодні, ні на міжнародному, ні в національному законодавстві не існує юридичного обов'язку захищати екологічних біженців. Дійсно, природні катаклізми та погіршення стану навколишнього середовища можуть спричинити серйозні проблеми з правами людини, особливо там, де держава відмовляється від свого обов'язку захищати людей від цих ризиків. Але хоча зміна клімату та природні катастрофи мають негативний вплив на права людей, вони, як правило, не задовольняють концепції «переслідування», як воно на сьогодні розуміється у міжнародному та внутрішньому законодавстві щодо біженців, зокрема, і в Конвенції ООН про статус біженців від 1951 року.

У цьому контексті, вимога щодо переслідування з причини раси, релігії, національності, політичних поглядів чи приналежності до певної соціальної групи для надання статусу біженця створює додаткові труднощі у визнанні біженцями осіб, які вимушені були переміщатись внаслідок природних катастроф.

Мається на увазі, що якби наприклад, уряд обмежив доступ до запасів прісної води або сільськогосподарських угідь на підставі раси, релігії, національності, політичної думки чи приналежності до певної соціальної групи, здійснював дискримінаційну політику, що обмежує доступ до гуманітарної допомоги, вчиняв насильства та заворушення, використовуючи екологічну катастрофу як привід переслідувати своїх опонентів, тощо, то в такій ситуації заява про біженця могла б бути задоволеною. Тобто для надання статусу біженця необхідно, щоб шкоду спричинила дія чи бездіяльність уряду, а не сама катастрофа чи дефіцит ресурсів.

Важливим рішенням у сфері надання «екологічного притулку» стало рішення Комітету ООН з прав людини від 2020 року [10]. Зокрема, у 2016 році громадянин держави Кірібаті подав скаргу проти уряду Нової Зеландії в Комітет ООН з прав людини після того, як влада відхилила його прохання про надання притулку як кліматичному біженцю.

Зокрема, громадянин Кірібаті стверджував, що через кліматичну кризу він зіштовхнувся із труднощами із земельними справами та доступом до питної води у своїй країні, і тому був змушений емігрувати з сім'єю до Нової Зеландії, де подав заяву про надання статусу біженця після закінчення візи у 2010 році. Йому було відмовлено і він був депортований з Нової Зеландії до Кірібаті у вересні 2015 року.

Тоді він звернувся до Комітету ООН з прав людини на тій підставі, що Нова Зеландія порушила його право на життя відповідно до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, депортувавши його до Кірібаті. Незважаючи на те, що Комітет виявив, що депортація громадянина Кірібаті не була незаконною, оскільки йому не загрозувала безпосередня загроза життю в Кірібаті, він визнав, що зміна клімату становить серйозну загрозу для права на життя, і тому особи, які приймають рішення, повинні врахувати це під час розгляду питань щодо депортації. Саме тому, рішення Комітету свідчить про те, що майбутні претензії можуть бути успішними, якщо докази свідчатимуть, що «наслідки зміни клімату в приймаючих країнах можуть серйозно піддавати людей порушенню їх прав».

Таким чином, у рішенні Комітету ООН з прав людини йдеться про те, що держава порушить свої зобов'язання з прав людини, якщо поверне когось у країну, де через кліматичну кризу право на життя людини буде знаходитись під загрозою або людина буде під загрозою жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження.

На сьогодні, у Новій Зеландії прийняття кліматичних біженців є одним з питань дипломатичної політики, пов'язане з підвищенням рівня моря, викликаним зміною клімату. Зокрема, у Новій Зеландії створене законодавство для прийому мігрантів з островів Тихого океану, а також для розбудови потенціалу на місцевому рівні у постраждалих районах. Згідно з, так званою, програмою Доступу громадян островів Тихого океану до постійного проживання у Новій Зеландії [5] існує щорічна квота на постійне проживання для 650 мігрантів із Фіджі, Тонгі, Тувалу та Кірібаті.

І хоча слід зазначити, що ці квоти, були перш за все встановлені для мігрантів з метою працевлаштування, в уряді Нової Зеландії заявляють, що виділені квоти для прийняття мігрантів з тихоокеанських островних держав вже служать основою для прийняття мігрантів, переміщених унаслідок зміни клімату, рекомендується також розробити гуманітарну візу для переміщень, пов'язаних зі зміною клімату [6].

Слід також зазначити, що на сьогодні питання кліматичних біженців гостро постали перед світовою спільнотою. Так, у Порядку денному ООН для сталого розвитку на період до 2030 року [1] визнається, що глобальні виклики, включають інтенсивніші стихійні лиха, а також вимушене переміщення людей у цьому контексті. Глобальний договір про безпечну, впорядковану та регулярну міграцію від 2016 року [7] визнає зв'язок між катастрофами, спричиненими природними небезпеками, включаючи несприятливі наслідки зміни клімату та міграцією. Він також розглядає виклики переміщень людей, пов'язані з катастрофами та зміною клімату.

Проблематику переміщення людей в результаті кліматичних змін було включено до Сендайської рамкової програми про зменшення ризиків стихійних лих 2015–2030 рр. [8] та Ініціативи Нансена з питань переміщення людей через кордон, спричиненої стихійними лихами [9].

Наприклад, у Сендайській рамковій програмі визначається, що переміщення є одним з найбільш руйнівних наслідків катастроф і що зменшення ризику стихійного лиха вимагає захисту людей та їх здоров'я і майна, одночасно сприяючи та захищаючи всі права людини. Вона також визнає, що національні та місцеві органи влади повинні сприяти регулярній підготовці до екологічних катастроф з метою забезпечення швидкого та ефективного реагування на стихійні лиха і пов'язані з ними переміщення людей, включаючи забезпечення доступу до безпечного житла, базових продуктів харчування та непродовольчих товарів, відповідно до місцевих потреб.

Разом з тим, у жовтні 2015 року 109 держав схвалили Порядок денний щодо захисту транскордонних переміщених осіб у контексті екологічних катастроф та зміни клімату, так звану Нансенську ініціативу, в якій зазначалось, що слід запровадити національне законодавство, інституційні та оперативні заходи, щоб підготувати країни до прийому та захисту осіб, переміщених через кордон унаслідок стихійних лих та зміни клімату, які не мають захисту статусу біженця. Проте все ж таки слід зазначити, що на сьогодні не існує міжнародних зобов'язань у сфері надання притулку кліматичним біженцям.

Тому, переміщення людей внаслідок екологічних лих створюють гуманітарні виклики, зачіпають права людини і можуть вплинути на безпеку в цілому. Зміна клімату ще більше посилить ці виклики, збільшуючи потоки переміщень людей, включаючи і тих, які перетинатимуть державні кордони.

У цьому контексті важливо врегулювати на міжнародному та національному рівнях питання прийому або тимчасового перебування іноземців, які стали переселенцями внаслідок екологічних лих. До того ж, доречним було б створення міжнародної інституції або розширення повноважень існуючих у контексті надання допомоги та захисту переміщеним особам, внаслідок екологічних лих.